

Nędza, samotność i obcość bohaterów emigrantów. *Emigranci*, reż. K. Kutz

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Tomasz Ferenc, *Liminalność a procesy tożsamościowe artystów emigrantów*, dostępny w internecie: www.academia.edu.

Nędza, samotność i obcość bohaterów emigrantów. *Emigranci*, reż. K. Kutz

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Emigranci Sławomira Mrożka należą do tych sztuk, które dużo wymagają od widza i aktorów odgrywających role AA i XX. Tekst dramatu jest „gęsty”, pełen napięcia, które rośnie w miarę rozwoju wydarzeń. Bohaterowie pozbawieni imion i nazwisk są współczesnymi Everymanami, którzy uosabiają los emigrantów, samotników, ludzi w zawieszeniu między pragnieniem powrotu a niechęcią do ojczyzny. Dramat Mrożka pochodzi z 1974 roku, a jednak wciąż zadziwia aktualnością. Jedną z prób ukazania owej aktualności podjął w 1995 roku Kazimierz Kutz. Jego spektakl trafił do Złotej Setki najlepszych spektakli Teatru Telewizji.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz bohaterów *Emigrantów*, zwracając uwagę na różnice między nimi.
- Przypomnisz sobie bezpośrednie i pośrednie sposoby charakteryzowania bohaterów.
- Przeanalizujesz reakcje między bohaterami.

- Zbadasz, co jest źródłem konfliktów między nimi.
- Zbadasz kategorię obcości w utworze Mrożka.

Przeczytaj

O autorze

Sławomir Mrożek (1930–2013)

Źródło: Mariusz Kubik, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 2.5.

Sławomir Mrożek był polskim pisarzem oraz rysownikiem. Urodził się w 1930 w Borzęcinie, maturę zdał w Krakowie. Jako rysownik publikował od lat 50. w „Przekroju”. W 1953 roku wydał zbiory opowiadań: *Opowiadania z Trzmielowej Góry* i *Półpancerze praktyczne*, które uznaje się za jego debiut literacki. W 1958 roku wydał dramat *Policja*, a w 1964 – *Tango*, które przyniosło mu światową sławę jako dramaturgowi zaliczanemu do nurtu teatru absurdu. W 1963 zdecydował się na [emigrację](#). Mieszkał we Francji, Stanach Zjednoczonych, Niemczech, Włoszech i Meksyku. W 1968 na łamach prasy francuskiej opublikował

list protestujący przeciwko interwencji wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji. Protestował również przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego w Polsce. Do Polski powrócił w 1996, ale w 2008 roku osiadł w Nicei. Wydał zbiory opowiadań, jak m.in: *Słoń*, *Wesele w Atomicach*, *Donosy*, *Ostatni husarz*, *Zeszyt* oraz dramaty: *Męczeństwo Piotra Oheya*, *Na pełnym morzu*, *Śmierć porucznika*, *Dom na granicy*, *Drugie danie*, *Rzeźnia*, *Emigranci*, *Polowanie na lisa*, *Ambasador*, *Alfa*, *Miłość na Krymie*. Zmarł w 2013 roku w Nicei. Został pochowany w Panteonie Narodowym w Krakowie.

O reżyserze

Kazimierz Kutz urodził się w 1929 roku, był polskim reżyserem filmowym, teatralnym i telewizyjnym, a także scenarzystą, publicystą i pisarzem. Artysta był także współzałożycielem Stowarzyszenia Filmowców Polskich, a również kierownikiem Zespołu Filmowego „Silesia”. Przez wiele lat dla Teatru Telewizji tworzył kolejne spektakle. Do historii filmu polskiego przeszła jego trylogia śląska: *Sól ziemi czarnej*, *Perła w Koronie*, *Paciorki jednego różańca*. Inne znane filmy tego reżysera to: *Na straży swej stać będę*, *Straszny sen Dzidziusia Górkiewicza*, *Śmierć jak kromka chleba*, *Zawrócony*, *Pułkownik Kwiatkowski*. Kazimierz Kutz zmarł w 2018 roku.

Kazimierz Kutz (1929–2018)

Źródło: Kancelaria Senatu Rzeczypospolitej Polskiej,
Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Zarys fabuły

Tytułowymi emigrantami są dwaj mężczyźni zamieszkujący suterенę w bliżej nieokreślonym państwie Zachodu. Nie mają imion ani nazwisk. Określani są jako AA i XX. AA to inteligent, który opuścił kraj z powodów politycznych. XX natomiast jest robotnikiem pracującym na budowie, który wyjechał z powodów zarobkowych. Różnice, które wynikają z doświadczeń życiowych, poziomu wykształcenia, światopoglądu, sprawiają, że bohaterom trudno się porozumieć. Od samego początku napięcie między nimi rośnie, kłócą się niemal bez przerwy, np. o to, jak spędzili dzień, kto płaci czynsz, kto pije herbatę, kto kupuje konserwy itd. Kłótnie doprowadzają do próby zabójstwa i samobójstwa. Jednak to wyłącznie próby. Bohaterowie po nocy sylwestrowej, podczas której rozmawiają poważnie o marzeniach i planach, kładą się do łóżek. Z przeświadczeniem jednak, że nic w ich życiu się nie zmieni.

Słownik

diaspora

rozproszenie pewnej grupy religijnej lub etnicznej po świecie; ogół przedstawicieli danego narodu żyjących w innym kraju

emigracja

wyjazd za granicę na pobyt czasowy lub stały, może mieć charakter dobrowolny lub przymusowy; do najczęstszych przyczyn emigracji zalicza się: polityczne, gospodarcze, religijne lub naukowe

emigracja wewnętrzna

dobrowolne wycofanie się z udziału w życiu publicznym poprzez koncentrowanie się na sobie, swojej rodzinie i znajomych oraz izolacja od reszty społeczeństwa; emigracja wewnętrzna ma najczęściej miejsce w państwach totalitarnych

Gastarbeiter

określenie robotników przybywających do Republiki Federalnej Niemiec (Niemiec Zachodnich) na pobyt tymczasowy w celu podjęcia pracy; później słowo to rozszerzyło swój zakres i oznaczało wszystkich przyjezdnych z krajów uboższych, którzy w poszukiwaniu godziwego wynagrodzenia wyjeżdżają do krajów uważanych powszechnie za wysoko rozwinięte

fular

miękką, cienką tkaninę z jedwabiu lub półjedwabiu

liminalność

pojęcie najdokładniej opracowane przez antropologa kultury, Victora Turnera; oznacza okres przejściowy, zawieszenie między dwoma porządkami, bycie pomiędzy, wyłączenie z pewnej grupy, ale jeszcze brak włączenia do innej; pojęcie związane jest z obrzędami przejścia, w których występuje tzw. faza liminalna

promiskuityzm (promiskuizm)

(łac. *promiscus* – wspólny) kontakty seksualne bez więzi emocjonalnej, podejmowane z przypadkowymi i zmiennymi partnerami lub partnerkami; układ społeczny zezwalający na takie praktyki

Audiobook

Polecenie 1

Tomasz Ferenc pisze: „Dlaczego właśnie Polacy stworzyli tak liczną diasporę? Powody tych wyjazdów były i są do dziś bardzo różne, choć, co należy podkreślić, decydowały zazwyczaj czynniki ekonomiczne. Ucieczka od ubóstwa, poszukiwanie lepszych warunków do życia, a wcześniej także represje polityczne stanowiły główne powody skłaniające kolejne pokolenia Polaków do emigracji.”

Sięgnij do wiadomości historycznych i znajdź dwa wydarzenia z dziejów Polski, które stały się powodem emigracji.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PiHWtBMWt>

Tomasz Ferenc

Liminalność a procesy tożsamościowe artystów emigrantów

Wychodźstwo stanowi istotnym element dziejów naszego kraju, a polska migracja w swojej masowości jest zjawiskiem dostrzegalnym w skali globalnej. „W ruchach migracyjnych szczególnie zaznacza się obecność Polaków. Plasują się oni na czwartym miejscu po Chińczykach, Niemcach i Włochach pod względem wielkości jako społeczność narodowościowa zamieszkująca poza granicami kraju. Szacuje się, że na świecie zamieszkuje ok. 25 mln ludzi mających polski rodowód”. Losy poszczególnych emigrantów, doświadczenia grup i całych pokoleniowych formacji tworzą skomplikowaną mozaikę, na której ujawnia się ogromna różnorodność wzorów. Dlaczego właśnie Polacy stworzyli tak liczną diasporę? Powody tych wyjazdów były i są do dziś bardzo różne, choć co należy podkreślić, decydowały zazwyczaj czynniki ekonomiczne. Ucieczka od ubóstwa, poszukiwanie lepszych warunków do życia, a wcześniej także represje polityczne stanowiły główne

powody skłaniające kolejne pokolenia Polaków do emigracji. Często przyczyny te wzajemnie się wzmacniały. Obok nich wskazać można na cały szereg innych motywacji i okoliczności sprzyjających decyzji o opuszczeniu swojego kraju. Wyjazdy przymusowe, ucieczki, deportacje z jednej strony, ale i wyjazdy dobrowolne z drugiej, stały się udziałem ogromnej grupy polskich twórców. Skala tego zjawiska zasadniczo wpłynęła na kształt polskiej historii i kultury. Dla wielu pokoleń twórców było to jedno z kluczowych biograficznych doświadczeń, istotne nie tylko dla wyjeżdżających ale także dla rodzin i bliskich tych, którzy opuszczali Polskę. Nie przez przypadek znaczna część najwybitniejszych polskich dzieł sztuki powstała poza granicami naszego kraju. Biorąc pod uwagę współczesną, powojenną historię Polski należy podkreślić znaczącą skalę emigracji artystycznej. Polscy twórcy emigranci reprezentowali i nadal reprezentują wszystkie dziedziny sztuki. Grono współczesnych pisarzy i poetów emigracyjnych liczy kilkaset osób. Wśród nich bez wątpienia wskazać należy Czesława Miłosza, Witolda Gombrowicza, Leopolda Tyrmanda, Marka Hłaskę, Jerzego Kosińskiego, Henryka Grynberga. Są i tacy, którzy do pozostania za granicami zostali zmuszeni z powodu sytuacji politycznej panującej w kraju, wśród nich znaleźli się: Aleksander Wat, Sławomir Mrożek, Janusz Głowacki, którego stan wojenny zastał w Londynie. Są także emigranci czasowi, którzy po II wojnie światowej wrócili do kraju, między innymi Julian Tuwim, Antoni Słonimski oraz tacy, którzy zdecydowali się nie wracać pomimo końca wojny lub opuścili kraj zaraz po wojnie, na przykład: Jan Lechoń, Kazimierz Wierzyński, Gustaw Herling-Grudziński, Marian Pankowski. Po koniec lat 70. na wyjazd zdecydowali się: Włodzimierz Odojewski, Rafał Wojaczek, Adam Zagajewski, Stanisław Barańczak. Emigrację końca lat 90. reprezentuje między innymi Manuela Gretkowska, która ma za sobą dwa, rozdzielone reemigracją, okresy życia zagranicą, pierwszy we Francji, drugi w Szwecji. Obok pisarzy polska emigracja artystyczna posiada liczną reprezentację w sztukach plastycznych oraz filmowych. W tych ostatnich największą sławą cisi się Roman Polański, ważną postacią jest także Jerzy Skolimowski, oraz tworzący przez długie lata we Francji Andrzej Żuławski. Nie można zapomnieć także o twórcy filmowej adaptacji „Krzyżaków” Aleksandrze Fordzie. Laureatem filmowego Oscara jest inny wybitny emigrant Zbigniew Rybczyński. W świecie filmu od dłuższego czasu wielkim respektem cieszą się polscy operatorzy filmowi tworzący za granicą, tacy jak Janusz Kamiński czy Sławomir Idziak. Z kolei najbardziej znanym polskim malarzem, żyjącym poza krajem, jest bez wątpienia Roman Opałka. Należy też wskazać na grupę wybitnych fotografów, wśród nich znajdują się między innymi:

Eustachy Kossakowski, Krzysztof Pruszkowski, Mariusz Hermanowicz, Bogdan Konopka, Ryszard Horowitz, Tomek Sikora.

Tomasz Ferenc, *Liminalność a procesy tożsamościowe artystów emigrantów*, dostępny w internecie: www.academia.edu.

Polecenie 2

W swoim tekście Tomasz Ferenc wymienia szereg nazwisk twórców, którzy z różnych powodów udali się na emigrację. Wybierz dwa spośród nich, które są ci mniej znane, a następnie poszukaj informacji o tych twórcach.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Dokonaj charakterystyki porównawczej bohaterów sztuki, zwracając uwagę na różnice między nimi.

	AA	XX
Powód emigracji		
Grupa społeczna		
Znajomość języków obcych		
Czym się zajmują na emigracji?		
Światopogląd		
Sytuacja rodzinna		

Ćwiczenie 2

Różnice między bohaterami podkreśla także język, którym się posługują. Przeczytaj fragmenty tekstu Sławomira Mrożka i krótko scharakteryzuj język obu bohaterów sztuki.

Fragment 1:

” XX Jezdem (AA nie reaguje. Pauza. XX powtarza głośniej) Jezdem.
AA (nie przerywając lektury) Mówi się: jestem.

Fragment 2:

” AA... To wszystko sobie obejrzałeś, a potem dopiero poszedłeś do pisuaru. Nie, nie do żadnej toalety, czystej, z kwiatami na stoliku u babki klozetowej, gdzie białe, czyste kafelki, gdzie pachnie dezodorant i gdzie płaci się za wstęp. Poszedłeś do zwyczajnego pisuaru, gdzie wstęp jest wolny dla każdego, gdzie niedopałki zatykają odpływ z muszli, pływają w zaśmierdziałym, pienistym moczu, gdzie kiedyś widocznie używano ręcznika, bo jest tak brudny, że nikt go nie używa. Gdzie cuchnie. Mężczyźni grzebią sobie w spodniach nabożnie skupieni, każdy w swoich, każdy osobno, każdy jednak stowarzyszony z innymi w tym wydalniczym promiskuityzmie. Ale to cię nie odstrasza, wprost przeciwnie. Pomijam twoją niewrażliwość na zapachy. Ale czy znajdziesz drugie takie miejsce, gdzie sąsiad byłby dokładnie w takiej samej sytuacji co ty? Gdzie panuje podobna równość? Nigdzie.

Fragment 3:

” AA Imieniny?
XX Tak, to będzie akurat w maju. Zaprosi się całe miasteczko. No, może nie całe. Tych paru, co ja ich nie lubię, to się nie zaprosi. Żeby im

było żal. Zarżnie się wieprzka, cielaka albo krowę.. Nakupi się wódki... Żeby dla wszystkich starczyło. I żeby jeszcze zostało... Niech mają, niech się cieszą, niech widzą, że pan z zagranicy przyjechał. A te wszystkie rzeczy, co je tu kupię i tam przywiozę, będą wystawione w sieni, każdy sobie popatrzy. Ale macać nie pozwolę. Nie wolno. Tylko oglądać. Szwagra się postawi, żeby pilnował. Chociaż może lepiej nie, szwagier też niepewny.

AA:

XX:

Ćwiczenie 3

Obaj emigranci żyją w biedzie. Które elementy scenografii podkreślają ich nędzę materialną?

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj przedmioty do bohaterów.

AA

XX

fular

puszka z jedzeniem dla psów

książki za łóżkiem

gazety

plakaty z samochodami

plakat filmowy

buty ze szpicem

Ćwiczenie 5

Na początku przedstawienia XX zdejmuje buty i okazuje się, że jego skarpety są bardzo dziurawe. Kiedy potem zmienia skarpety, kolejna para również ma podobne, wielkie dziury. Zastanów się i napisz, do czego odnoszą się w sensie dosłownym i symbolicznym dziurawe skarpety.

Ćwiczenie 6

Bohaterowie sztuki są zupełnie innymi ludźmi, różni ich w zasadzie wszystko: wykształcenie, światopogląd, przeszłość, doświadczenia życiowe. Wydawałoby się, że nie powinni mieszkać w jednym mieszkaniu. Przypomnij sobie treść sztuki i napisz, jakie są powody, dla których bohaterowie decydują się na wspólną egzystencję na emigracji.

Ćwiczenie 7

Bohaterowie nie potrafią się porozumieć ze względu na różnice klasowe. Mrozek zauważa, że jest to „grzech narodowy”, a więc coś, co trwa od pokoleń. Przeczytaj poniższy fragment i napisz, do jakiego utworu, który traktuje o braku porozumienia między klasami, nawiązuje Sławomir Mrozek.

XX Ty ze mnie głupiego nie rób. Może ja cham, ale ja nie głupi. Możesz mi wszystko powiedzieć, kiedy już razem pijemy. Ty, czemu ty pijesz ze mną?

AA Za pokutę.

XX Za jaką pokutę.

AA Chcę odpokutować za grzechy przodków. Nasi przodkowie nigdy nie pili ze sobą.

XX Czy to grzech?

AA Grzech. Narodowy.

XX Coś ty mi tu w oczy ćmisz...

AA Nie wierzysz mi?

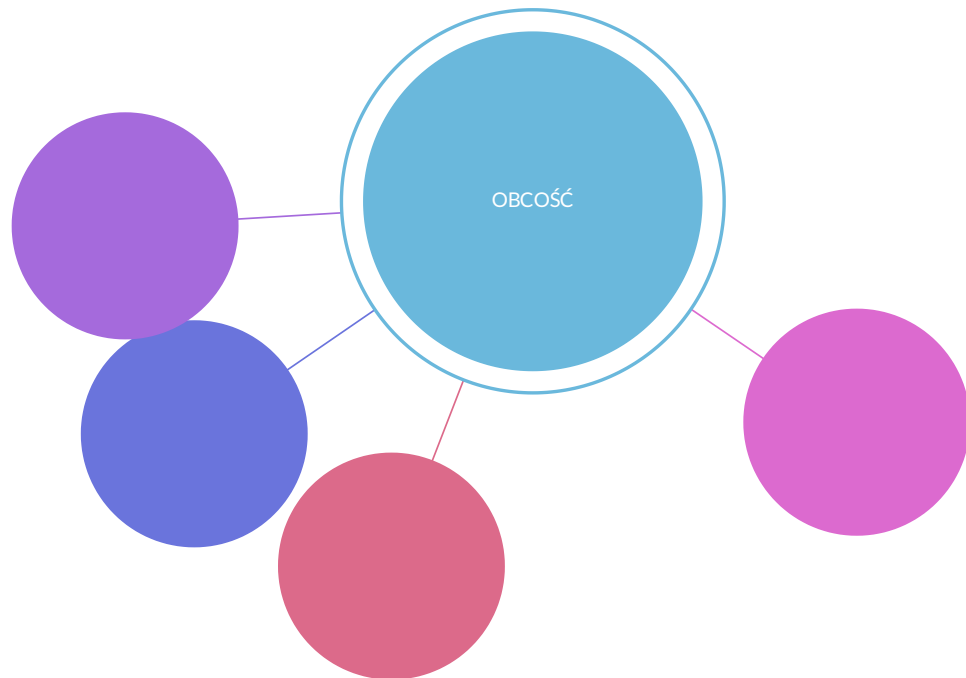
XX Nie.

AA Masz rację. Oto zdrowy instynkt naszego ludu. Wobec tego powiem ci: do diabła z przodkami. To ja sam, współcześnie... Ja, żeby pójść w lud, z ludem się bratać, rozumiesz? Ja narodnik...

Ćwiczenie 8

Jednym z tematów sztuki jest szeroko rozumiana obcość. Wpisz w graf cztery typy obcości, jakie można dostrzec w sztuce.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Nędza, samotność i obcość bohaterów emigrantów. *Emigranci*, reż. K. Kutz

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Cele kształcenia – wymagania ogólne

VI. Rozwijanie krytycznego myślenia i sprawności logicznych poprzez analizę wybranych pytań i argumentów filozoficznych.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- charakteryzuje bohaterów *Emigrantów*, zwracając uwagę na różnice między nimi;

- przypomnina sobie bezpośrednie i pośrednie sposoby charakteryzowania bohaterów;
- analizuje reakcje między bohaterami;
- bada, co jest źródłem konfliktów między nimi;
- bada kategorię obcości w utworze Mrożka.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- audiobook;
- drama;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;

- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Przed lekcją uczniowie zapoznają się z tekstem dramatu Mroźka lub inscenizacją autorstwa Kutza. Tworzą mapę myśli, która zawiera najważniejsze informacje o poznanym tekście.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformie i wyświetla na tablicy temat i cele lekcji. Prosi uczniów, by na podstawie wiadomości zdobytych przed lekcją zaproponowali kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Zalogowany na platformie nauczyciel sprawdza, którzy uczniowie zapoznali się z udostępnionym przed lekcją e-materiałem. Wybrani uczniowie prezentują efekty pracy w domu. Pozostali uczniowie zadają pytania prezentującym oraz uzupełniają informacje o swoje przykłady. Tę część lekcji kończy krótka dyskusja wokół poruszonej tematyki. Po zakończeniu dyskusji chętna lub wybrana osoba przedstawia wnioski.

Faza realizacyjna:

1. **Drama.** Nauczyciel prosi uczniów, aby utworzyli czteroosobowe zespoły, które będą pracować metodą dramy w wyznaczonym czasie. Zadaniem każdej grupy będzie przygotowanie krótkiego reportażu lub fragmentu programu informacyjnego na temat: *Aktualność tekstu Mroźka*. Uczniowie wcielą się w różne role np. dziennikarza-komentatora w studiu telewizyjnym (może być ich dwoje), dziennikarza przeprowadzającego wywiad (może być ich dwoje), osoby, z którą będzie przeprowadzany wywiad (może być ich dwoje). Uczniowie muszą zaplanować i przygotować swoje wypowiedzi i zaaranżować przestrzeń sceniczną. Podczas przygotowania grupy będą mogły korzystać z internetu. Każda grupa odgrywa swoją scenkę na forum klasy, a po zakończeniu

prezentacjach uczniowie dzielą się wrażeniami i dyskutują. Nauczyciel też podsumowuje wykonaną przez poszczególne grupy pracę.

2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Audiobook”. Odczytanie polecenia do multimediu: *Tomasz Ferenc pisze: „Dlaczego właśnie Polacy stworzyli tak liczną diasporę? Powody tych wyjazdów były i są do dziś bardzo różne, choć, co należy podkreślić, decydowały zazwyczaj czynniki ekonomiczne. Ucieczka od ubóstwa, poszukiwanie lepszych warunków do życia, a wcześniej także represje polityczne stanowiły główne powody skłaniające kolejne pokolenia Polaków do emigracji”.*
Sięgnij do wiadomości historycznych i znajdź dwa wydarzenia z dziejów Polski, które stały się powodem emigracji. Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 1-4. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi.
4. Ostatnią partię ćwiczeń (nr 5 i 6) uczniowie wykonują wspólnie i omawiają je razem z nauczycielem.

Faza podsumowująca:

1. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia nr 7 i 8 zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Przygotowują uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- Femiak T., *O sztuce uświadomionego mówienia – czyli jakiej filozofii uczniowie potrzebują?*, w: „Edukacja Filozoficzna” 32(2001), s. 147–160.
- Zielewska B., *Dialog we współczesnej edukacji filozoficznej*, Olsztyn 2002.

- Mrożek S., *Emigranci*, Warszawa 2016.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” do podsumowania lekcji.